

Аржаннікова В.Я., магістр, Русіна Ю.О., доцент

Київський національний університет технології та дизайну

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОРТФЕЛЮ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Анотація. У статті визначено зміст та складові механізму формування інвестиційного портфелю страхової компанії. Здійснено аналіз сучасного стану розвитку інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні. Сформовані окремі висновки щодо особливостей формування інвестиційного портфелю з урахуванням сучасного стану страхового ринку України. Надані рекомендації щодо більш ефективного управління формуванням страхового портфелю страховими компаніями в Україні.

Ключові слова: страховий ринок, страхування, страхові компанії, інвестиції, ризик, принципи, умови, надійність, прибутковість.

Arzhannikova V.Y., Rusina Y. A.

Kyiv National University of Technology and Design

INVESTMENT PORTFOLIO OF INSURANCE COMPANY CONSTRUCTION

Abstract. Maintenance and constituents of forming mechanism is certain investment the brief-case of insurance company. The analysis of modern development of investment activity of insurance companies status is carried out in Ukraine. Separate conclusions are formed in relation to the features of forming investment a brief-case taking into account a modern insurance market of Ukraine condition. Recommendations relatively of more effective management forming are given insurance a brief-case by insurance companies in Ukraine.

Keywords: insurance market, insurance, insurance companies, investments, risk, principles, terms, reliability, profitability.

Вступ. З метою підвищення фінансової бази щодо захисту майнових інтересів суб'єктів економіки від різного виду ризиків та зниження рівня їх фінансових втрат, страхові компанії приділяють більше уваги щодо власної інвестиційної діяльності в умовах здійснення якої відбувається трансформація коштів страхових резервів та власних ресурсів в інвестиційний капітал та розміщення їх в прибуткові інвестиційні проекти. Отже, з моменту надходження коштів страхувальників в страхову компанію до моменту виплати відшкодування, надані фінансові ресурси залишаються тимчасово вільними, що призводить до необхідності ефективного управління інвестиційною діяльністю, що передбачає наявність відповідної методичної основи для оптимізації формування інвестиційного портфеля, що враховує всі особливості страхової та інвестиційної діяльності.

Результати досліджень. Вивченням загальних теоретичних та практичних аспектів щодо особливостей процесу управління інвестиційним портфелем страховими компаніями займались багато вчених таких як: А.О. Бойко, С.В. Волкотруб, О.В. Козьменко, Г.В. Кравчук, Т.А. Ротова, О.А. Соловійова, Н.В. Ткаченко та інші. Визначені вчені зосередили увагу як на проблематиці оцінки, так й на аспектах формування та управління інвестиційним портфелем страховиків.

Постановка проблеми. На основі викладеного вище можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у визначенні та характеристиці особливостей механізму формування інвестиційного портфелю страховими компаніями України та надання рекомендацій щодо підвищення ефективності управління ними в умовах сучасного стану розвитку страхового ринку України.

Ринок страхової діяльності є одним з елементів ринкової інфраструктури та фінансової системи будь-якої держави. Міжнародний досвід свідчить, що рівень розвитку економіки країни часто визначають за рівнем організації страхової справи, яка

за дохідністю (рентабельністю) в багатьох країнах випереджає промисловий та банківський сектори. Крім того, у державах із розвинутою ринковою економікою страхування є важливим механізмом залучення в економіку інвестиційних ресурсів. За розрахунками різних експертів, частка страхових платежів за особистим страхуванням в Україні становить близько 4–5%, тоді як у Західній Європі та США цей вид послуг займає приблизно 60%, в Японії – 80%, у Великобританії – 70%, у світі в середньому – 58,3%. Загальний обсяг страхових послуг на фінансовому ринку України в останньому десятиріччі за зібраними преміями дорівнював 0,06% світового обсягу і був меншим у 400 разів порівняно із США, у 60 разів – із Німеччиною, у 50 разів – із Францією [1]. Проаналізуємо фінансові результати діяльності страхової галузі за період 2016–2018рр. (табл. 1).

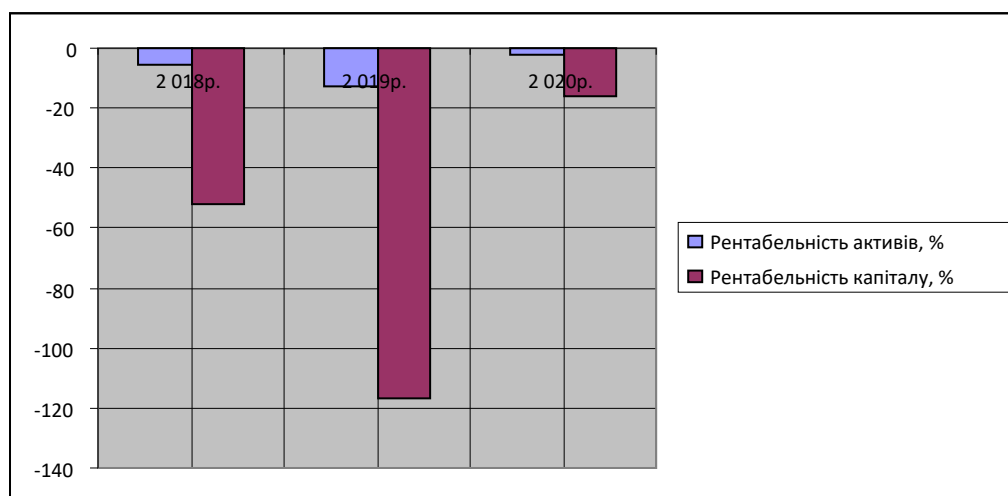
Таблиця 1

**Аналіз доходів, витрат та чистого прибутку від страхової діяльності в Україні
за період 2018–2020 рр., млн грн**

Найменування статей	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Зміна, тис. грн.		Зміна, %	
				2020-2019	2020-2018	2020/2019	2020/2018
Доходи, млн грн	199193	190691	178139	-12552	-21054	-6,58	-10,5
Витрати, млн грн	265793	350078	204611	-145467	-61182	-41,5	-23,0
Результат діяльності, млн грн	-66600	-159388	-26472	132916	40128	-	-
Рентабельність активів, %	-5,46	-12,6	-1,94	10,66	3,52	-	-
Рентабельність капіталу, %	-51,9	-116,7	-15,96	100,74	35,94	-	-

Джерело: побудовано автором на основі даних статистичної звітності за 2018–2020 рр. [2].

За останні три роки більшість страхових компаній отримали збитки або незначні прибутки. Так, значні збитки на 01.12.2020 р. отримали ОРАНТА – 7656,0 млн грн, АХА СТРАХУВАННЯ – 3636,6 млн грн. Зазначимо, що в Україні, з метою забезпечення стабільності роботи системи страхової діяльності та захисту інтересів клієнтів страхових компаній, функціонує система нагляду та моніторингу з боку НБУ від 2020 р.

Джерело: побудовано автором на основі даних статистичної звітності за 2018–2020 рр. [2].

Рис. 1. Показники рентабельності діяльності страхових компаній України за 2018–2020 рр., %

Отже, згідно даних рис. 1, за 2018–2020 рр. простежується динаміка зниження показників рентабельності активів та капіталу страхових компаній в умовах зниження рівня фінансового результату та капіталізації за рахунок зменшення величини страхових резервів. Безумовно, уряд має бути зацікавлений в інтенсивному розвитку страхової справи в Україні як у механізмі підтримки національної економіки, що надає можливості покриття непередбачених утрат і збитків підприємств та окремих громадян за мінімальної участі коштів державного бюджету. Слід нагадати, що саме ринок страхових послуг може і повинен виступати соціально орієнтованим механізмом, який позитивно впливає на макроекономічну стабільність у державі.

З урахуванням сучасного стану розвитку страхового ринку України фінансово-господарська діяльність страховиків, пов'язана з розміщенням та управлінням власними страховими резервами, що є по сутності їх інвестиційною діяльністю.

Інвестиційну діяльність страховиків в умовах ринкової економіки України можна розглядати у п'яти аспектах [1]:

- як засіб забезпечення платоспроможності страхової організації;
- як основу розширення продуктового ряду страхових послуг, які передбачають врахування запланованої дохідності від інвестицій при розрахунку страхових тарифів;
- як можливість забезпечення стійких маркетингових позицій при просуванні страхових послуг;
- як засіб капіталізації ресурсів страхових компаній, що спрямовуються на розвиток бізнесу;
- як потужний інвестиційний ресурс для розвитку національної економіки.

До дозволених активів або об'єктів інвестування страхових компаній в Україні відносяться наступні типи і види фінансових інструментів:

- цінні папери, погашення та отримання доходу за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України, місцевими радами відповідно до законодавства;
- акції та облігації українських емітентів, що відповідно до норм законодавства пройшли лістинг та перебувають в обігу на фондовій біржі або в торговельно-інформаційній системі, зареєстрованих у встановленому законодавством порядку, обсяги торгів на яких становлять не менше 25% від загальних обсягів торгів на організаційно оформлених ринках цінних паперів;
- цінні папери, погашення та отримання доходу за якими гарантовано урядами іноземних держав, при цьому встановлення вимог до рейтингу зовнішнього боргу та визначення рейтингових компаній здійснюються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку України (НКЦПФР);
- облігації іноземних емітентів з інвестиційним рейтингом, визначеним відповідно до вимог НКЦПФР;

- акції іноземних емітентів, що перебувають в обігу на організованих фондових ринках та пройшли лістинг на одній з таких фондових бірж, як Нью-Йоркська, Лондонська, Токійська, Франкфуртська, або у торговельно-інформаційній системі НАСДАК. Емітент цих акцій повинен провадити свою діяльність не менше ніж 10 років і бути резидентом країни, рейтинг зовнішнього боргу якої визначається НКЦПФР.

Інвестиційний портфель страховика – це сукупність різних інвестиційних цінностей, які виступають інструментом досягнення конкретної інвестиційної мети [1].

Головною метою формування інвестиційного портфеля страховика є отримання максимального інвестиційного доходу за умови дотримання загальних обмежень для всіх учасників фінансового ринку, а саме:

- обмеження у застосуванні фінансових інструментів;
- державне регулювання та контроль за процесом розміщення активів;

- необхідність умотивованого розміщення власних вільних засобів з урахуванням фінансового стану інвестора (особливо в частині мінімального розміру статутного капіталу);

- особливості структури зобов'язань інвестиційного портфеля;

- необхідність володіння певним обсягом високоліквідних активів з метою виконання зобов'язань компанії, ризики яких погано підлягають кількісній оцінці;

- досвід роботи актуаріїв і менеджерів інвестиційно-аналітичного відділу з метою досягнення достатнього рівня безпеки інвестиційного портфеля.

Інвестиційний портфель, з одного боку, представляє собою цілісний об'єкт управління, а з іншого – включає декілька відносно самостійних портфелів, що відрізняються видами об'єктів інвестування та методами управління ними:

- портфель інвестицій у цінні папери (державні та корпоративні);

- портфель інших фінансових інвестицій (банківські депозити, депозитні сертифікати тощо);

- портфель реальних проектів та ін. [1].

Крім того, поведінка страхових компаній в умовах формування власного інвестиційного портфеля безпосередньо пов'язана з характером коштів, що використовуються для інвестування [3].

Зазначимо, що формування інвестиційного портфеля страхової компанії здійснюється за такими етапами [4]:

1. Вибір цілей і методів управління портфелем – формування мінливого (керованого) інвестиційного портфелю, яким можливо управляти відповідно до інвестиційних намірів, зберігати його вартість та визначити розмір відчутного доходу, що є незалежним від специфічних ризиків страхової справи.

2. Аналіз ринку в цілому, а також характеристик цінних паперів, доступних інвестору – визначення та оцінка рівня прибутковості кожного з видів та оцінка загального стану розвитку ринку цінних паперів.

3. Вибір методики вимірювання ризиків та оцінки ризиків, при цьому оцінюється очікуваний дохід, а інвестиційний ризик розглядається як невизначеність щодо одержання цього доходу, тобто ступінь мінливості (варіабельності) доходу. При визначенні рівня ризикованості властивості портфеля відрізняються від властивостей окремих цінних паперів, на відміну від дохідності, ризик портфеля не обов'язково вимірюється середньозваженою величиною сукупності ризиків окремих портфельних інвестицій, оскільки різні цінні папери по-різному реагують на зміну кон'юнктури ринку.

4. Формування оптимального портфеля відповідно до прийнятих цілей – інвестиційний портфель повинен відповідати вимогам як за прибутками, так і за ризиком, та при цьому бути диверсифікованим.

5. Управління портфелем, тобто його реструктуризація в разі, якщо характеристики портфеля не відповідають поставленим цілям в умовах отримання запланованої величини інвестиційного доходу за рахунок побудови системи моніторингу інвестиційного портфеля та фактичне здійснення процесу його моніторингу.

6. Оцінка ефективності портфелю і перегляд ухваленої стратегії, що здійснюється за допомогою відносних показників, які одночасно враховують і дохідність, і ризик інвестиційного портфеля.

Основними методами оцінювання ефективності інвестиційного портфелю є: статистичні (прості) та динамічні (складні). Статистичні методи оцінювання ефективності визначають показники загальної та порівняльної економічної ефективності. До динамічних методів оцінювання ефективності інвестиційного портфелю можна зазначити розрахунок окремих відносних показників ефективності інвестування.

Виконання зазначених етапів в процесі формування інвестиційного портфеля забезпечує зміцнення фінансової надійності страховика та підвищення рівня ефективності власної інвестиційної діяльності, сприятиме задоволенню потреб фінансового ринку в інвестиційних ресурсах.

В процесі формування інвестиційного портфеля, сучасна страхова компанія повинна прийняти рішення з наступних питань [5]:

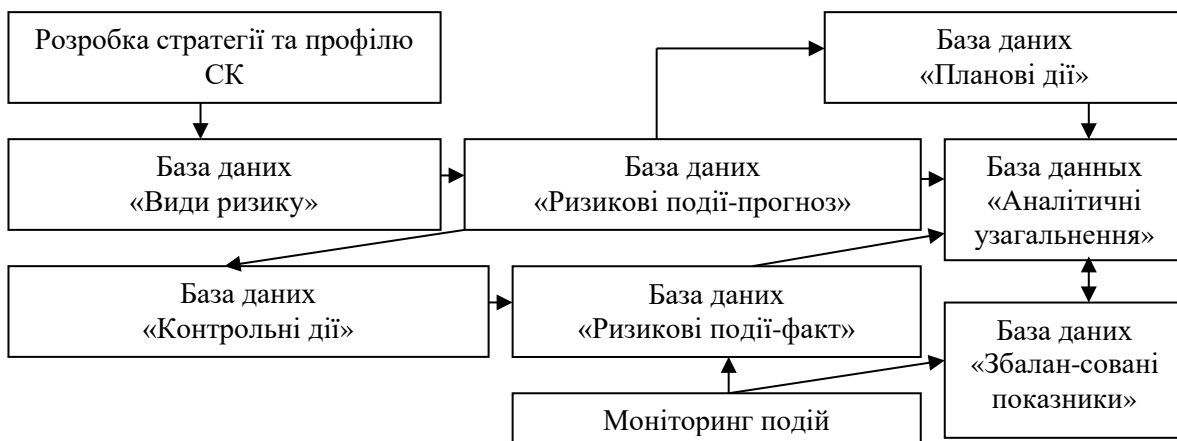
1. Обрати один із двох типів портфеля, а саме: інвестиційний портфель, що переважно орієнтований на одержання доходу за рахунок відсотків і дивідендів; інвестиційний портфель, що спрямований на приріст курсової вартості інвестиційних цінностей, які входять до нього.

2. Оцінити прийнятне поєднання ризику та прибутковості інвестиційного портфеля та, відповідно, визначити структуру портфеля, що відповідає виробленим критеріям.

3. Визначити характер первісного складу портфеля за ступенем ризику: агресивний (висока ступінь ризику) або консервативний (низька ступінь ризику).

З урахуванням вище визначеного, фінансові менеджери страхової компанії в процесі організації інвестиційної діяльності за рахунок управління коштами страхових резервів повинні сформувати інвестиційний портфель, який буде забезпечувати високу рентабельність вкладень, що дозволяє зберігати реальну вартість вкладених коштів протягом часу інвестування. І, в разі необхідності, виникає можливість легко і швидко реалізувати та трансформувати розміщені активи [5].

Необхідно наголосити на проведенні процедури ризик-контролінгу для ефективного управління інвестиційним портфелем страховика. Основними функціями фінансового ризик-контролінгу в процесі управління інвестиційним портфелем страхової компанії є (рис. 2): спостереження за ходом реалізації ризикових рішень, встановлених системою планових фінансових показників і нормативів; вимірювання ступеня відхилення фактичних результатів від передбачених; діагностування по розмірах відхилень серйозних погіршень у фінансовому стані і істотного зниження темпів його фінансового розвитку; розробка оперативних ризикових рішень по нормалізації фінансової діяльності підприємства відповідно до передбачених цілей і показників; корегування за необхідності окремих цілей і показників ризик-контролінгу у зв'язку зі зміною зовнішнього фінансового середовища, кон'юнктури фінансового ринку і внутрішніх умов здійснення господарської діяльності.

Джерело: побудовано автором на основі [4, 5].

Рис. 2. Основні етапи ризик-контролінгу в процесі управління інвестиційним портфелем страхової компанії

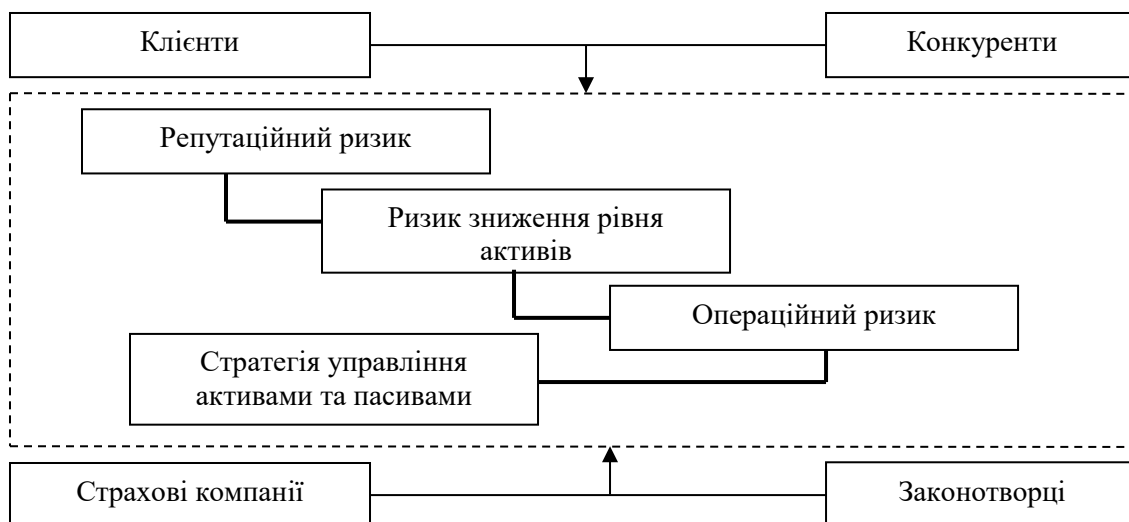
Побудова системи фінансового ризик-контролінгу страхової компанії в процесі управління інвестиційним портфелем базується на певних принципах, основними з яких є:

- спрямованість системи фінансового ризик-контролінгу на реалізацію розробленої фінансової стратегії страхової компанії;
- багатофункціональність фінансового ризик-контролінгу;
- орієнтованість фінансового ризик-контролінгу на кількісні стандарти.

Ефективність дій контролінгу значно зростає, якщо контрольовані стандарти діяльності виражені конкретними кількісними показниками страхової компанії. Це забезпечується наступними критеріями:

- відповідність методів фінансового ризик-контролінгу специфіці методів ризик-аналіза і ризик-планування;
- своєчасність операцій контролінгу. Своєчасність полягає не у високій швидкості або частоті здійснення контрольних і функцій, а в адекватності періодів контрольних і коректуючих дій періоду здійснення окремих операцій, пов'язаних з генеруванням фінансових ризиків [6, с. 88];
- гнучкість побудови контролінгу. Фінансовий ризик-контролінг повинен бути побудований з урахуванням можливості пристосування до нових фінансових інструментів, до нових норм і видів здійснення операційної, інвестиційної і фінансової діяльності, до нових технологій і методів здійснення фінансових операцій
- простота побудови контролінгу. Прості форми і методи фінансового ризик-контролінгу, побудованого відповідно до його цілей, вимагають менших зусиль ризик-менеджерів і, як правило, економічніші. Надмірна складність побудови фінансового ризик-контролінгу може бути не зрозумілою або не бути підтриманою його операторами, а також вимагати для її здійснення істотного збільшення потоку інформації;
- економічність контролінгу. Витрати по здійсненню фінансового ризик-контролінгу повинні бути мінімізовані з позицій їх адекватності ефекту цієї системи [7, с. 93–94].

З урахуванням перерахованих принципів фінансовий ризик-контролінг страхової компанії повинен будуватись по наступних основних етапах (рис. 3.):

Джерело: побудовано автором на основі [6, 7].

Рис. 3. Вплив ризиків на формування стратегії ризик-контролінгу в процесі управління інвестиційним портфелем

Таким чином, система економічних відносин в процесі фінансового ризик-контролінгу страхових компаній в Україні є системою, яка управляє та координує взаємозв'язок між формуванням інформаційної бази, фінансовим ризик-аналізом, фінансовим ризик-плануванням та внутрішнім ризик-контролем, що забезпечує концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках управління фінансовими ризиками. Своєчасність виявлення у відхиленні фактичних його результатів від передбачених дає можливість визначення ступеня керованості ризиків та визначення варіантів з їх нейтралізації.

Висновки. Таким чином, в процесі формуванні інвестиційного портфеля, який пов'язаний з виконанням страхових зобов'язань, необхідно враховувати вплив факторів, таких як: зв'язок портфеля з виконанням страхових зобов'язань, вплив страхового портфеля на інвестиційну діяльність страховика, обов'язковість наявності грошових коштів, менталітет інвестиційної поведінки страховика та можливості отримання інвестиційного доходу.

Список використаної літератури

1. Гавриляк Т. С. Особливості формування інвестиційного портфеля страхових організацій України. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Олійник В. М., Роєнко В. В. Тестування гіпотези «ризик-дохідність» при побудові оптимального портфеля страхової компанії. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
4. Сучасний стан управління інвестиційним портфелем страхових компаній України. URL: <http://www.confcontact.com>.
5. Ничипорчук М. О., Полчанов А. Ю. Формування оптимального інвестиційного портфеля страхової компанії. URL: <http://www.edu.com.ua>.
6. Фімяр С. В. Економічна сутність страхових послуг. *Збірник наукових праць КНЕУ. Серія: Економічні науки*. Вип. 31. 2017. Ч. I. С. 127–130.
7. Фудак С. М. Оцінка ефективності управління активами страхових компаній: дис. канд. екон. наук: 08.00.08. Харків. 2017. 204 с.
8. Нестерова Д. А. Формування інвестиційного портфеля страхової компанії. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.